

Tusnádyl László

ÜNNEP A MAGYAR NYELV ÉS ZENE VÁROSÁBAN

Adj hálát mindenért!

A sátoraljaújhelyi Városi Könyvtárban a Magyar Kultúra Napja rendezvénysorozatának kiemelkedő programja volt az a lemezbemutató, amelyen a muzsika értő barátja, Tusnádyl László irodalomtörténész, költő, professor emeritus méltatta a Lavotta János születésének 260. évfordulója alkalmából megjelent verbunkos CD-ét. Dombóvári János (hegedű) és Bojti Eszter (zongora) felvétele a Lavotta János Kamarazenekar eddig megjelent Magyar Verbunkos Zene sorozatának 12. darabja. Alább a lemezbemutatón elhangzott laudáció szerkesztett változatát közöljük. (DJ)

Újra ünneplünk. A magyar zene Orpheusza látogat el újra – társaival hozzánk. Felcsendül a verbunkoszene. Lelkünkben a soha nem rozsdásodó arany fénye lobog fel. Hálaadás ideje érkezett el. Bojti Eszter és Dombóvári János örök értékekkel ajándékoz meg minket. Két művészlünk egyedüli utat jár vidékünkön. Tiszta és szép igyekezetüket, küldetésüket a lélek lobogása kíséri. Mindenért hálát adnak, mert egy meghasonlott világban hirdethetik a szeretet énekét.

*Folyó felett, ha pásztás fényszegélyek
aranyhidat vonnak, mely más vidéki,
úgy érnek el az isteni segélyek.*

Az előadókat köszöntő szeptemberi zenei ünnepünk folytatódik. Százharminc nappal ezelőtt is szóltam arról a szeretetről, „mely mozgat napot és minden csillagot”. Most ezt idézem fel. Az ünnep lényege az az időtlenség, amely a hétköznapi lét elsuhanó napjai fölött megmutatja azt a titokzatos Szépet, amely örök. Ebben részesülünk a magyar nyelv és a magyar zene városában, ha kiváló művészeink hangversenyein lehetünk. Nemsokára Lavotta János, Sárközy Kázmér, Kossovits József, Bihari János, Oskar Rieding, Székely Imre, Ábrányi Kornél, Borzó Miska és Hubay Jenő alkotásai hangzanak el.

Kottafejek, ritmikai jelek! A szerzők megélték a csodát. Az esendőség-lét keretei közül kiléptek, és lelkük szárnyalásával utat nyitottak a jövőbe. A hallgatás tornyába zárták a léleknek fonséges ajándékát. Így őrizték meg. Akkor, azon a születésnapon, hangversenyen művészeink tolmácsolták nekünk. Az idő korlátjain így jutottunk túl, messzire – lélekben megtisztulva, boldogan – abba a múltba is, amelyet Csokonai Vitéz Mihály „A Reményhez” című verse fényjelez. Kossovits József zenéje fokozza bennünk a költemény által kialakult gyönyörű érzést.

A magyarság jelenléte önmagában is nagy és nemes vallomás az életről, mert többször is állt szakadék szélén nemzetünk. „Megmaradunk vagy elveszlünk?” Ez volt az a kérdés, mely meggyőzött minket arról, hogy visszafutásunk nincsen az időben. Ha nem állunk helyt, ha nem hozunk áldozatot, akkor minden elveszett. Dicső múltunk is belevész a szökevény idő homályába.

Dr. Tusnádyl László

Zrínyi Miklós, a szigetvári hős igazi athleta Cristi – Krisztus katonája volt. Dédunokája, a költő író és hadvezér Zrínyi Miklós a „Centuriák” ötvenkettedik tételében egy török közmondást idéz: *„Ja devlet basima, ja güngüz desüme. = Vagy szerencse a fejemre, vagy holló hasamra.”* Ez jellemezte életét. Úgy tekintette, hogy ezt álmodta róla az Isten.

Lavotta Jánost nem véletlenül ihlette meg ez a sors. A hősi élet szépségét, nagyságát örökítette meg „Szigetvár ostroma” című szerzeményében. „A harctérre rohanás előtt” szerepel az „Ima”. Sok olyan helyzetünk volt történelmünk során, amikor biztosra vettük, hogy nehéz lesz a vést túlélünk. Hitünk

fénye lobbant ekkor még tündöklőbb lángra, és sokféleképp, de ugyanazzal az áhítattal szólt fohászuk: *„Hol már ember nem segíthet, / a te erőd nem törik meg”* (zengi az egyik Mária-imánk).

Zrínyi Miklós emléke előtt, 1966-ban Farkas Ferenc „Sziget dicsérete” c. oratóriumával tisztelgett – a hős halálának négyszázadik évfordulóján.

Most a káini bot suhogásának a delíriuma az egész Európát a Semmi-hitű örület tömegsírjába taszítaná, süllyesztené. Verbunkosunk toborzóként született. Most az életért zendül, azért a magasabb minőségért, amely méltó az emberhez. Liszt Ferencünket így ihlette meg ez a rendkívüli zene. Idegen génuszok szintén megéreztek ezt. Beethoven, Haydn, Mozart, Brahms lelkébe fogadta ezt az egyedüli kincset. Bujdosóinknak, megalázottjainknak, megszomorítottjainknak a könnyei gyémánttá váltak zenéjükben.

Hozzájuk száll most szózatunk: *„Szent, szent, szent mindaz az ima, tiszta szó, zene, amely az élet nevében röppen a magasba”*. Ünnepe az, ha erről beszélhetünk és érte zenghet énekünk. Igazi ünnep, ha a vonó nem dermed meg a kézben, hanem hirdetheti az élet ígézetét, mert itt, ezen a földön élte meg ezt Lavotta János – a magyar Orpheusz.

Idő-ablakokon tekintünk ki. A kezdet dallamát hozza felénk a szél:

*Orpheusz lant-húrja szólt.
Lomb, fagyos bérc meghajolt,
Hallva bővös éneket.
Zsendült inda, fű, virág,
Enyhe zápor, napvilág,
És nem múló kikelet.*

*Hallgatták, hogy cseng a dal:
Tengerár és szélvihar
Fejet hajtott, elpihent.
Ének, édes hatalom:
Tőle minden fájdalom
Mély álom, vagy síri csend.*

Shakespeare a „VIII. Henrik”-ben idézte fel ezt az időtlen pillanatot. Magyar dallá Weöres Sándor avatta. Oly ihletett erővel, mintha az angol bárd a mi nyelvünket kapta volna ajándékul az édesanyjától.

A húr az emberi hangszálak lehetőségének a kiteljesítője, növelője. Shakespeare Orpheusz lant-húrját nevezi meg; a továbbiakban pedig énekről beszél. Kodály Zoltán az emberi hangban találta meg a legszebb zenét. Egyedüli értéket fedezett fel benne. Különösképpen a húros hangszerekkel lehet megközelíteni az emberi hangot. Így érzem Bartók Béla „III. zongoraversenyé”-ben – leginkább a harmadik tételben – az emberi éneket. A zenekar és a zongora számomra magyarul mondja a Mester hálaénekét? Az utolsó tizenhét taktus hangszerelését már nem tudta elkészíteni, de a hangjegyek, ütemjelek után magyarul írta oda: „Vége”. Bónis Ferenc a mű elejéről mutatta ki azt, hogy kapcsolatban áll a verbunkoszenével.

Tusnady László, Bojti Eszter és a moderátor, Fehérné Sulyok Éva

Amikor fény derült arra, hogy eredeti zenei anyanyelvünk mélyebb gyökerekkel rendelkezik, mint ahogyan korábban elképzelték, akkor valóban a „Hogyan tovább?” kérdésről kellett döntenie. A hatalmas tehetséget és döbbenetesen sok szorgalmat, munkát, kitartást igénylő végeredmény azt hozta magával, hogy az új magyar zene számára nagyon fontos lett a tiszta forrás. Az az ihletés, amely a legősibb gyökereinkből fakad. Olyan volt, mintha repedés, ék keletkezett volna a verbunkoszene és a népi ihletésű magyar zene között. Az természetes, hogy egyéni vélekedéseken túl nagyon tanulságos a megértés, az elfogadás.

Rövid írásomban nem nézhetek szembe azzal a felfogással, ténnyel, amely Bartók Bélát és Hubay Jenőt egymástól elválasztotta, de az gondolkodóba ejtheti az embert, hogy Hubay Jenő „Lavotta szerelme” című operája tetszett Bartók Bélának. Örömet 1906. december 17-én Hubaynak írt levelében fejezte ki. A két nagy zeneszerzőt, művészt épp a magyar Orpheusz hozta egymáshoz a legközelebb. Ily módon lehet őt és művészetét a verbunkos és az legrégibb gyökereinkig visszamenő zenénk találkozási pontjának tekinteni.

Dombóvári János, Fehérné Sulyok Éva

A technika ajándéka az, hogy most Bojti Eszter és Dombóvári János hangversenyét tetszésünk szerint újra és újra meghallgathatjuk. Egyedüli jelenség a megszólaltatás pillanata, de a felidézés visszahozza a hajdani hangverseny emlékét is. A fukar idő nem vehet el tőlünk semmit, mert az örökkel találkozunk.

Nyelvünk, zenénk a jégkristályos időben túlzeng egy-egy személyes emberi lét korlátjain. Azon kitekinthetünk az

időablakokon túlra: népünk szívébe. „Göz bir pencere (pendzsere) dir, güñüle bakar. = A szem ablak, a szívbe néz” – mondja a török közmondás.

A magyar nyelv és zene városának és környékének arculatát szellemi téren Szent Erzsébet, Magyarországi Mária, V. István, II. Rákóczi Ferenc, Kossuth Lajos, Kazinczy Ferenc és Lavotta János adja meg. Mások is, akik itt éltek, alkottak. Szolgálták a jót, az emberi életet. Mindezt nem dicsekvésből mondom, hanem annak az óriási felelősségnek a tudatában, amelyet ezek a nevek nemzetünk és a világ előtt jelentenek.

Sokféle helyzetet teremt a sors. Jót és rosszat hoz magával. A Rossz megfertőz, a Jótól van a termés. Hiszünk a magasabb minőségben, de a világ ennek az ellenkezőjét mutatja – igazolja gyakran. A magányról nem mindig az tehet, akinek azt el kell szenvednie. A közöny olyan páncél sok esetben, amelyet a körülmények „raknak” az emberre. Menekülnénk a szomorúság elől, de egyszer csak utolér bennünket, és ránk zúdul.

A fertőzés erői duruzsolják: „Van megoldás”, és csalit, bozótost, helyeznek a szakadék fölé. Nagyjaink lelki sugárzása véd meg a látszati csalódásoktól. A lemezen szereplő művek között a leghosszabb a „Szigetvár ostroma”; meghallgatási ideje tíz másodperc híján tíz perc. Ennek jó egyötöde maga az „Ima”.

Abban él az Isten, aki hisz öbenne. Ez a hit az a felhajtóerő, amely magasan a Rossz fölé emeli lelkünket. Ez van jelen a magyar történelemben, művészetben: nyelvünkben, zenénkben, a többi művészeti ágban is, de a magyar világból azok kiesnek, ha a nyelv és a zene eredeti mivoltában nem létezik többé.

Lavotta János korába nehéz visszamenni, mert az is túl ágbogas volt. Machiavelli a kereszténységet hibáztatta, mert leszoktatta az olaszokat a latinok harcos természetéről. A francia királyok önös érdekből akkor kérték a törökök segítségét, amikor úri jókedvükben szükségük volt rá. Így volt ez Torquato Tasso életében – a szigetvári csatának a korában is, és Lavotta János létidejétől egy karnyújtásnyira is.

Zrínyiék imája a halál előtt az életért szólt. Mikor az az ima az ég felé szállt, Torquato Tasso már írta a kereszténység legnagyobb hőseposzát. Az ima elhangzása után öt évvel Szent V. Piusz pápa ajkán szinte szünet nélkül zengett a Rózsafüzér, és ezt kérte a híveitől is, mert a török haderő oly erős volt, hogy képtelenségnek látszott, hogy az ellenség nagy előre nyomulást a keresztények meg tudják akadályozni.

Csoda történt: a lepantói csata keresztény győzelemmel végződött 1571-ben. Ez adta az erőt arra, hogy a kereszténységet és az európai művelődést féltő felelős hatalmak hadsereget szerveztek, és katonáik elindultak leigázóink ellen. Esztergom volt a küzdelem kijelölt helye. Tudták ezt a törökök is. „*A Krímből érkezem, „Szinán a nevem, / kardomon vér van füstösen...*” jött felénk a török, tatár harcos, „*mert a magyar már a Dunához érkezett*” – hirdette az egyik török népdal.

Balassi Bálint is megérkezett, és 1594-ben Krisztus katonájaként fejezte be életét. A város és környéke keresztény lett. Sajnos rövid időre. Esztergom kormos, üszkös falai között Claudio Monteverdi adott hangversenyt. Vincenzo Gonzaga uralkodóherceget követte, Tasso jótevőjét. Mindez 1595-ben történt. Ebben az évben halt meg a nagy olasz költő. Híres magyar követője, a költő, író és hadvezér Zrínyi Miklós negyed évszázaddal később született. Harmatcseppen csillagfény rebben. Mily rövid Lavotta János szerzeménye, benne az ima is. Mégis benne van a lényeg. Egész művészete tengerszem, tiszta vizében meglátjuk verbunkoszenénk lényegét: a magyar lélek tánca az Isten előtt.

Lavotta János 1764-ben született, a költő író és hadvezér Zrínyi Miklós 1664-ben halt meg. Épp száz év választja el őket, de lélekben közel állnak egymáshoz. József Attila szerint a nemzet közös ihlet. Ennek az áramlása hatja át kicsik és nagyok lelkét. Sok-sok tett végső mozgatója. Lavotta János születésekor még karnyújtásnyira volt tőlünk a Török Birodalom. A

háború – a káini átok, és a mefisztói pénz abban a régi időben is szedte ártatlan áldozatait. A franciák török segítséggel nem tudták megszerezni Korzikát, megvásárolták a Genovaiktól. A lakosok véleményét elfelejtették megkérdezni. Ez a tett XV. Lajos hírét növelte a nagyvilágban.

MAGYAR VERBUNKOS ZENE * UNGARISCHE VERBUNKOS-MUSIK		
JÁNOS DOMBÓVÁRI Geige & ESZTER BOJTI Klavier		
1. Lavotta: Lassú Magyar (Homoródi)	3:11	
Lavotta: Szigetvár ostroma	9:50	
2-3. Tanácskozás – Ostromraj – Tanácskozás 2:35; 4. Végbűsű 2:44;		
5. Ima 2:17; 6. Harciére robanás 2:14;		
7. Sárközy: Lassú Magyar	3:30	
8. Kossovits: Lassú Magyar (Lavotta szerelme)	3:23	
9. Bihari – Lavotta: Diszpálítás	2:25	
10. Bihari: Kesergő Lavotta sírjára	5:55	
11. O. Rieding: Concertino in Hungarian Style op.21	8:38	
12. Székely: Hóni üdvözlét	3:57	
13. Bihari-Borzó: Csárdás	4:52	
14. Hubay: Esti Ima	4:27	
János Dombóvári – Geige: 1, 2-3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 13, 14		
Eszter Bojti – Klavier: 2-3, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 14		
Aufnahmeleiter: Zoltán Osváth * Design: Sándor Szigeti		

A zene titokzatos áramlása simogatja meg szívünket. Szinte észre se vesszük, de világunkat is áthatja ez a csoda. Találkozunk a magasabb minőséggel.

Szent II. János Pál pápa azt hirdette, hogy minden igazi művészet mélyén jelen van az Isten. Biztosra veszem, hogy gondolt a hitetlen alkotók mérges igyekezetére, akik mindenképpen szeretnék igazolni meggyőződésüket. A nagy nekibuzdulás mélyén üvölt a hiány, kétségbeesés szele. Látásukat a büszkeség köde homályosítja el. Boldogok lehetnek, ha találkoznak Dosztojevszkij gondolatával, mert hátha

ráébrednek a hit lényegére. Az ateista bőszen tud támadni bármilyen vallást. Szónokol gyengéiről. Tetszés szerint szidja őket. Csak azt kell megkérdezni tőle, hogy miben hisz. „Az anyagban” – mondhatja fölényesen, de hamar kifogy a szóból, ha élete lényegéről kell bármit is mondania.

A csillagok magányosabbak-e, vagy némelyik embertársunk. Üstökösök csillagzáporos éjben találkoznak. Elhaladnak egymás mellett. Vibráló fényük hívja őket a messzeségből vissza, de vissza mégse térnek, mert nincs igazi visszatérés. Ugyanaz az arc is mást mutat új találkozásakor. Ám van találkozás, amely az űrmagányt feloldja. A lélektől lélekig épített - növesztett hosszú utat megrövidíti. A göröngyöket elsímítja, a kátyúkat betömi. A zenének ez a varázsa: „dil kusá” szívet nyitó. Én ebben hiszek, és az élet legünnepebb pillanataiban ezt élem meg. A lélektől lélekig árad a tiszta hang. Ezt énekli a hajnali harangszó: „*Vivos voco, mortuus plango.* = *Élőt hívok, holtért sírok.*” Válaszol rájuk az ég madárgyülekezete. A Teremtőt köszönti a kis dalosok égi szózata. A „trillák, Lillák” magányban fogant, könnyek szülte vallomása zeng. Erre emlékezünk Csokonai Vitéz Mihály halálának a kétszázhuszadik évfordulóján. 1805. január 28-án ment át a nagy csöndbe csöndesen. Ám művészete által új életre kelt, itt, ebben a lenti világban.

Tavaly Lavotta János születésének a kétszázhatvanadik évfordulóját ünnepeltük.

Velünk vannak művészeink. Átnyújtják lemezüket. A szeptemberi hangverseny élményét éljük át újra: megjelennek előttünk. Biztatóan a szemünkbe tekintenek, és úgy érezzük, hogy újra és újra Orpheusz lant-húrja szól.

Bojti Esztert és Dombóvári Jánost köszöntöm újra ezen az ünnepen. Örömmel mondom el, hogy hálások vagyunk nekik, mert segítenek minket életutunkon: mindnyájunkat részesítenek abban a boldogságban, amelyben ők megtalálták életük értelmét.

